

نگاه اقتصاددان

فرشاد مومنی استاد دانشگاه علامه طباطبایی:

# ناهنجاری‌های ساختاری بودجه به قوت خود باقی است

و همین‌طور قوه قضائیه در سطوح پایین‌تری وجود دارد. عین این موضوع در بسیاری از خرج‌های دیگر هم وجود دارد. از این نگرش، بر خورد امانت‌دارانه با مسئولیت استنباط نمی‌شود.

«شعار اسمال» جهش تولید با مشارکت مردم است. از بودجه مصوب‌شده تحقق چنین هدفی قابل انتظار است؟

اینکه بر اساس هدف، بودجه را بر رسی کنیم مستلزم مقدماتی است که ابتدا باید روی آن مقدمات به تفاهم برسیم و بعد لوازم هدف را برشماریم و ببینیم کدام یک از این لوازم رعایت شده که انتظار داشته باشیم به این هدف نزدیک شویم. در این راستا دریایی از اطلاعات داده وجود دارد که نشان می‌دهد از نظر جهت‌گیری‌های سیاستی و از نظر بسترسازی‌های اولیه دقیقاً ضد آن هدف عمل شده است. از نظر منطق جهت‌گیری‌های سیاستی می‌توان با قاطعیت گفت که منطق منکوب کردن و تحت فشار بیشتر قرار دادن تولید است نه بهبود وضعیت تولید.

«به‌عنوان نمونه‌ای از این جهت‌گیری‌ها می‌توان به بودجه عمرانی اشاره کرد؟»

کم‌اهمیت‌ترین آنها بودجه عمرانی است. به‌عنوان نمونه وقتی نرخ ارز بی‌پروا افزایش پیدا می‌کند و نرخ بهره را به‌عطرز وحشتناکی بالا می‌برند و هیچ نوع هماری بر عایدی‌های رانتی بدون زحمت تحمیل‌کننده فشار بر مردم و تولیدکنندگان در نظر نمی‌گیرند؛ جهت‌گیری‌های سرکوب تولید دیده می‌شود. این جهت‌گیری‌ها را هم در سیاست‌های پولی، هم سیاست‌های مالی، هم سیاست‌های ارزی و هم سیاست‌های تجاری می‌توان ردگیری کرد.

«از این منظر نمی‌توان انتظار مشارکت بالاتر مردم در اقتصاد را نیز داشت. به نظر می‌رسد با این نوع نگرش انگیزه‌ای برای افزایش مشارکت بخش خصوصی ایجاد نمی‌شود...»

ما باید یک سهم منطقی از پیش‌نیازهای امکان‌پذیرکننده این مشارکت و ارائه یک تعریف عملیاتی از این مشارکت داشته باشیم تا بتوانیم درباره انگیزه‌های مشارکت و امکان آن صحبت کنیم. به نظر من شاید زیربنایی‌ترین بحثی که بتوان داشت، همین مشارکت است. در اندیشه توسعه ابتدا مهمترین پیش‌نیازهای مشارکت و ابعاد اهمیت مشارکت تعریف می‌شود تا بعد مشخص شود هزینه فرصت ندادن به لوازم مشارکت مردم چیست. مثلاً جنبه نمادین آن می‌شود تصمیم اخیر دولت درباره جت‌های شخصی. در اطلاعاتی که دلایل آزادسازی خرید و پرواز جت‌های شخصی منتشر شده در یک متن دوخطی بنابراین می‌شود گفت تعریف عزیزان از مردم آنهایی است که می‌توانند جت شخصی بخرند. تعریف آنها از مردم آن ۷۰ درصدی که زیر خط فقر یا در آستانه فروافتادن به زیر خط فقر هستند، نیست. دولت تصمیماتی می‌گیرد که به دلالت‌ها و پیامدهای آن اصلاح‌توجهی نمی‌کند و این بی‌توجهی‌ها نشانه‌های تلخ و نگران‌کننده‌ای از نظر رابطه بین مردم و حکومت دارد.

بودجه ۱۴۰۳ با رشد ۲۷ درصدی و رشد ۲۵ درصدی منابع عمومی به تصویب رسید. بررسی این بودجه کماکان بر وجود بیش برآورد‌های درآمدی و کسری‌ها دلالت دارد و فشار مالیاتی از کلیات آن پیداست. فرشاد مومنی، استاد اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی در گفت‌وگو با هم‌میهن تاکید می‌کند: «از دل این بودجه شما هیچ رزی از اصلاح و تغییر به مثابه جهت‌گیری اصلی مشاهده نمی‌کنید. تقریباً در تمام گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس نیز به صراحت این موضوع نقد شده است. به عبارت دیگر تمام ناهنجاری‌های ساختاری نظم بودجه‌ریزی محکم به قوت خود باقی است.»

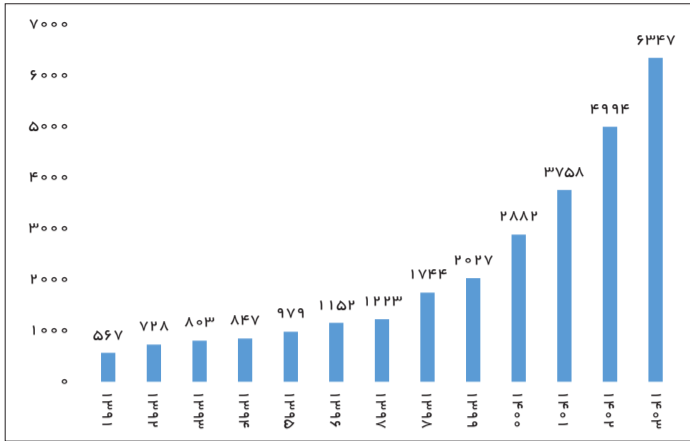
«بودجه ۱۴۰۳ سرانجام با تاخیر قابل اعتنا و بارشد ۲۷ درصدی در ابتدای اردیبهشت تصویب شد. از نحوه چینش منابع و مصارف در این سند مالی می‌توان اصلاح ساختار و رفع ناهنجاری‌های گذشته را مشاهده کرد؟»

به نظر من کلیدی‌ترین مسئله در بودجه ۱۴۰۳ این است که آقای رئیسی مانند همه رؤسای جمهور گذشته با اذعان به نابسامانی‌های پرشمار وعده اصلاح و تغییر داد اما از دل این بودجه شما هیچ رزی از اصلاح و تغییر به مثابه جهت‌گیری اصلی مشاهده نمی‌کنید. تقریباً در تمام گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس نیز به صراحت این موضوع نقد شده است. به عبارت دیگر تمام ناهنجاری‌های ساختاری نظم بودجه‌ریزی محکم به قوت خود باقی است.

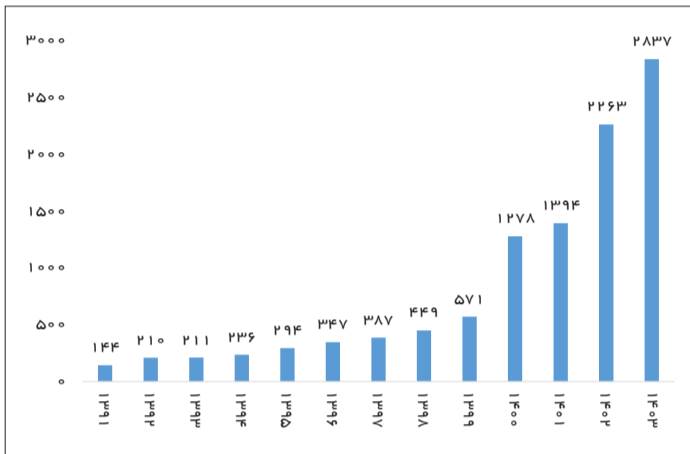
«این ناهنجاری‌ها به‌بیش برآورد درآمدها بازمی‌گردد؟» در تمام بودجه‌های گذشته دولت یک رویه پنهان کارانه برای پنهان کردن کسری بودجه واقعی داشته است. این رویه اگر نگوییم شدیدتر از دولت‌های قبل، اما با همان شدت قیل همچنان ادامه دارد. دولت انبوهی از درآمدهای غیرقابل وصول را در منابع خود آورده که از دل این دستکاری‌های سیاسی، مجوزهایی بگیرد برای مصارفی که هیچ نوع بالایشی در آن صورت نگرفته است. درحالی که مردم را با یک انقباض شدید روبه‌رو کرده‌اند، خود دولت حاضر نیست این انقباض شدید را به رسمیت بشناسد.

«از بودجه نهاد ریاست جمهوری مشخص است. دولت بودجه نهاد ریاست جمهوری را ۱۵۷ درصد افزایش داده اما حقوق کارکنان و بازنشستگان با ۲۲ درصد رشد پیش‌بینی شده است.»

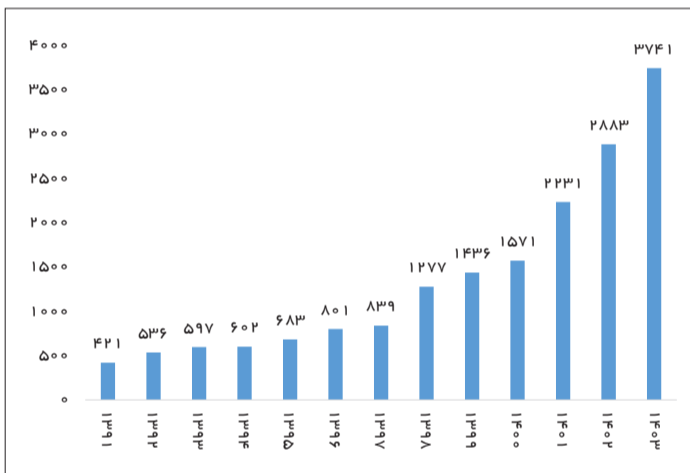
هر چقدر این بودجه را با جزئیات، تفسیر نفع شخصی، باندي و دستگاهی می‌کنید متأسفانه می‌بینید شدت انحراف بیشتر است. در تمام دنیا می‌گویند دولتی که انتظار فداکاری‌هایی از مردم دارد باید ابتدا از خود این فداکاری را شروع کند. این دولت هر جایی که به مردم مربوط باشد به شدت کم گذاشته ولی هر جایی که به خاصه خرجی‌ها و اضافه هزینه‌هایی که بر اساس آن هیچ برنامه‌ای هم ارائه نشده، مربوط می‌شود، دست و دل‌بازانه رفتار کرده است. به‌طور مثال به مأموریت‌های نهاد ریاست جمهوری هیچ کاری اضافه نشده اما بودجه آن ۱۵۷ درصد جهش پیدا می‌کند. این مسئله در مورد مجلس



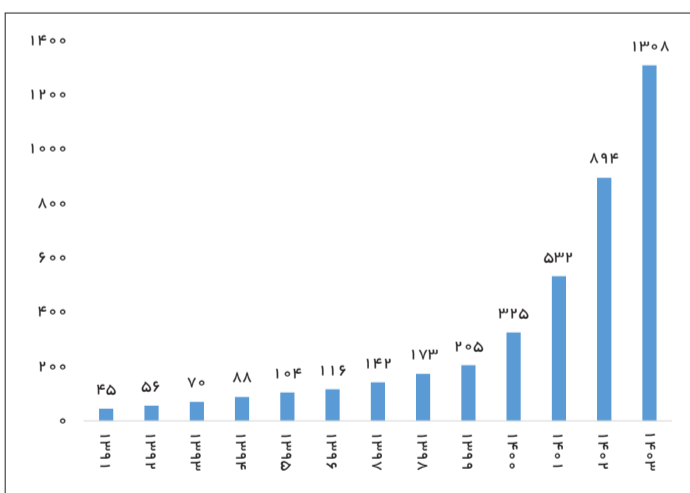
بودجه کل کشور - هزار میلیارد تومان



منابع عمومی دولت - هزار میلیارد تومان



بودجه شرکت‌های دولتی - هزار میلیارد تومان



درآمدهای مالیاتی - هزار میلیارد تومان

فعالان خصوصی



بازار مرغ ترکمنستان را از دست دادیم

«ابلاغ بخش‌نامه‌های ناگهانی و پیش‌بینی نشده از سوی مسئولان ایرانی، صادرات مرغ را از ایران به این کشور با توقف‌های گاه و بیگاه روبه‌رو می‌کرد و سبب می‌شد بازرگانان ایرانی نتوانند به تعهدات خود در بازار مصرف این کشور عمل کنند؛ این خطای ایران در صادرات به ترکمنستان آنها را به تکاپو انداخت تا خود تولید مرغ را آغاز کنند.»

رمضان بهرامی، رئیس اتاق مشترک بازرگانی ایران و ترکمنستان در گفت‌وگو با ایلنا گفت: «تا یک دهه پیش ترکمنستان بازار بکری برای مرغ ایرانی بود زیرا این کشور مرغ تولید نمی‌کرد و کل تقاضای جمعیت شش میلیون نفری آن را صنعت مرغداری ایران تامین می‌کرد.» او افزود: «البته در آن زمان از فرانسه و ترکیه هم مرغ به ترکمنستان وارد می‌شد اما ایران به دلیل نزدیکی جغرافیایی گزینه مطلوب‌تری برای ترکمنستانی‌ها بود.» بهرامی خاطر نشان کرد: «دولت ترکمنستان حمایت ویژه‌ای از صنعت مرغداری دارد، بنابراین امکان ورود دوباره به این بازار وجود ندارد.»



دولت بودجه کافی ندارد

«دولت بودجه کافی برای تأمین منابع عمرانی و سرمایه‌گذاری در اختیار ندارد.» علی نقوی، رئیس کمیسیون خدمات فنی مهندسی و احداث اتاق ایران با بیان اینکه مشارکت بخش خصوصی برای توسعه بخش تولید و عمران کشور ضروری است، گفت: «کرمان از منظر گردشگری، توان بسیار بالایی برای جذب سرمایه دارد که ناشناخته مانده است و سرمایه‌گذاری کافی برای معرفی آنها صورت نگرفته است. برنامه‌ریزی برای این همایش انجام شد تا بتوانیم اطلاعات همه ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری استان را ارائه دهیم. اتاق کرمان با هدف معرفی ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری استان، بسترسازی در مسیر جذب سرمایه‌های خارجی و داخلی و ارائه راهکارها و الگوهای ملی برای تقویت سرمایه‌گذاری در کل کشور، همایش کرمان‌آیندک را از ۲۴ تا ۲۷ اردیبهشت، برگزار می‌کند.» رئیس اتاق بازرگانی ایران نیز در این باره گفت: «دومین دوره رویداد بین‌المللی سرمایه‌گذاری و توسعه کشور با هدف بسترسازی و معرفی ظرفیت‌های مغفول برای توسعه سرمایه‌گذاری، برگزار می‌شود و نمایندگان از سایر کشورها، سفرا و رؤسای اتاق‌های بازرگانی کشورهای هدف دعوت شدند.»



هدف گذاری ۷ میلیارد یورویی

«فعالاً صادرات تجهیزات صنعت نفت کشور ۱۰ درصد توان است.» ۷۱۰ میلیون یورو صادرات داشته‌ایم و طبق هدف گذاری انجام‌شده باید تا ۲ سال آینده به ۷ میلیارد و ۵۰۰ میلیون یورو برسیم.» به گزارش ایلنا، احسان تقفی، رئیس هیئت‌مدیره انجمن سازندگان تجهیزات صنعت نفت گفت: «اما توسعه بازار فرامرزی را به جد دنبال می‌کنیم و پروژه بازارهای خارج از کشور را کلید زده‌ایم.» او حوزه صادرات تجهیزات صنعت نفت را کشورهای عربی، کشورهای همسایه شمالی و همچنین آمریکای جنوبی عنوان کرد. رئیس هیئت‌مدیره انجمن سازندگان تجهیزات صنعت نفت با بیان اینکه ما اکنون ابتدای کار صادرات هستیم، گفت: «فعالاً صادرات ما ۱۰ درصد توان است.» ۷۱۰ میلیون یورو صادرات داشته‌ایم و طبق هدف گذاری انجام‌شده باید تا ۲ سال آینده به ۷ میلیارد و ۵۰۰ میلیون یورو برسیم.»

زهکشی برای جلوگیری از تخریب‌های سیل اهمیت زیادی دارد که علاوه بر کنترل سیل، باعث ماندگاری آب در سطح زمین شده و منجر به غنی شدن سفره‌های زیرزمینی می‌شود. سوال این است که بودجه این بخش رشد قابل توجهی داشته است؟

در هر حال اولویت‌های اصلی در بودجه‌ها جدی گرفته نمی‌شود. مانند اقتصاد دریایی. کشوری که ۵ هزار و ۸۰۰ کیلومتر دریا دارد متناسب با آن در برنامه توسعه و بودجه، منابع نمی‌گیرد. این است که کشور متکی به نفت و درآمدهای آن باقی می‌ماند و اگر می‌بینیم به جای درآمد نفت بر درآمد مالیاتی افزوده شده در واقع از کسانی بیشتر مالیات گرفته می‌شود که قبلاً مالیات می‌دادند. سال گذشته ۴۹ درصد افزایش مالیات، فشار بر افرادی آورد که در سنوات گذشته مالیات می‌دادند. در عمل افرادی که سوداگری می‌کنند در اقتصاد زیرزمینی فعالیت دارند و فرار مالیاتی می‌کنند همچنان بدون پرداخت مالیات ادامه فعالیت می‌دهند.

«اما مجلس و دولت مانور زیادی بر مالیات بر عایدی سرمایه می‌دهند. مالیات بر عایدی سرمایه بسیار ناچیز است. سرمایه نام و نشان دارد. آنکه خانه و یا خودروی لوکس دارد سند مشخص هم دارد. اما آنکه با یک تلفن انبوهی از کالای قاچاق را به واسطه کولبران و سوختبران جابه‌جا می‌کند، از نظر دور مانده است و مالیاتی نمی‌دهد.»

به دنبال اجرای بودجه عملیاتی بوده اما تاکنون به این امر دست پیدا نکرده است. بر اساس بودجه عملیاتی باید مشخص شود یک دانش‌آموز، یک دانشجو و یا یک بیمار چقدر هزینه دارد و بر اساس این هزینه دستگاه‌های مربوطه بودجه بگیرند.

«امروز اولویت کشور حل معضلات معیشت مردم و رفع فقر است. آیا تخصیص منابع دستگاه‌های اولویت رادر خودنشان می‌دهد؟»

وقتی کشور در تحریم است و وضعیت تورم تقریباً غیرقابل تحمل شده، از بخشی از هزینه‌ها باید چشم‌پوشی کرد. اما شما در بودجه ۱۴۰۳ می‌بینید رشد بودجه برخی دستگاه‌ها و نهادها بیش از دستگاه‌های خدمات‌رسان مثل وزارت بهداشت یا آموزش و پرورش رشد کرده است. عمدتاً بودجه بخش فرهنگی کشور که معمولاً مورد اعتراض هم هستند افزایش قابل توجهی داشته است. آیا به صلاح است که بودجه بهزیستی، کمیته امداد و وزارت بهداشت افزایش پیدا کند یا بودجه برخی نهادهای فرهنگی که خروجی آنها قابل اندازه‌گیری نیست. این یک انتقاد جدی به بودجه است اما مهمتر از همه اینکه بالاخره باید مشخص شود اولویت کشور چیست. هر آنچه اولویت کشور باشد باید بودجه در آن راستا باشد.

امروز بیش از ۲۰ استان کشور در معرض سیل است و سیل تخریب به دنبال دارد. ما معمولاً سد را مانع تخریب می‌بینیم اما آبخیزداری، آبخوان داری و